

Зусилля, які докладаються лише сім'єю та фахівцями з метою їх навчання та виховання, стосовно таких дітей, ставши дорослими, все-таки виявляються недостатніми до включення їх в соціально-економічне життя. Тому подарувати суспільству повноправного члена, успішно «включити» їх в соціум і є покликанням інклюзивної освіти.

Висновки. Інклюзія означає розкриття кожного учня за допомогою освітньої програми, яка досить складна, але відповідає його здібностям. Інклюзивна освіта враховує потреби, так само як і спеціальні умови, і підтримку, необхідні учневі та вчителю для досягнення успіху.

Список використаних джерел

1. Бліц-інтерв'ю учасників Всеукраїнського круглого столу “Психолого-соціальні аспекти інклюзивної освіти: за і проти”. Соціальний педагог (Шкільний світ). 2010. № 5. С. 13–21.
2. Будяк Л. Реформування освітнього закладу як соціально-культурний чинник трансформації сільської громади. Дефектологія. 2009. № 2. С. 11–13.
3. Валентик Н. Інклюзивна освіта: за і проти. Директор школи (Шкільний світ). 2010. № 14. С. 45–58.
4. Варава В. Інклюзивна освіта: готовність номер один. Шкільний світ. 2010. № 15. С. 3–4.
5. Дорохова Е. С. Организация инклюзивного образования в системе дополнительного образования для детей. Методист. 2009. № 7. С. 28–33.
6. Інклюзивний підхід як основа освіти для всіх дітей. Завуч (Шкільний світ). 2008. № 2. С. 9–10.
7. Крикун А. Включення дітей з особливими потребами в освітнє середовище. 2009. № 10. С. 9–15.
8. Лупарт Д., Веббер Ч. Шкільна освіта в Канаді: перехід від розподільних систем освіти до інклюзивних шкіл. Дефектологія. 2010. № 1. С. 6–11.
9. Матвеева М., Миронова С., Гречко Л. Психокорекційна робота в умовах інтегрованого. Дефектологія. 2009. № 3. С. 15–17.

УДК 502.211(477.52-751.3):[378.015.31:502/504]

DOI: 10.5281/zenodo.3551769

Г. І. Вертель

В. В. Вертель

ORCID ID 0000-0002-7662-7585

vertelvladislav@gmail.com

masterzoo857@gmail.com

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА «МИХАЙЛІВСЬКА ЦІЛИНА» В ЕКОЛОГІЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Вертель Г. І.¹, Вертель В. В.² Діяльність природного заповідника «Михайлівська цілина в екологічному вихованні учнівської молоді. – Природничі науки. – 2019. – 16: 106–111.

¹ Природний заповідник «Михайлівська цілина»

² Департамент екології та охорони природних ресурсів Сумської обласної державної адміністрації

У статті здійснено аналіз ролі природного заповідника «Михайлівська цілина» в екологічному вихованні учнівської молоді. Розглянуто еколого-освітню діяльність заповідника, що здійснюється з метою забезпечення підтримки природно-заповідної справи учнівською та студентською молоддю, сприяння вирішенню регіональних екологічних проблем, підвищенню екологічної свідомості та розвитку екологічної культури.

Ключові слова: екологічне виховання, освіта, природний заповідник.

Vertel H. I.¹, Vertel V. V.² The activity of the conservation area «Mychaylivska tsilyna» in the environmental education of the pupil's youth. – *Prirodniči nauki*. – 2019. – **16**: 106–111.

¹ The conservation area «Mychaylivska tsilyna».

² Department of ecology and resource conservancy of Sumy regional state administration.

The analysis of the role of the conservation area «Mychaylivska tsilyna» in the environmental education of the pupil's youth was carried out. The ecological and educational activity of the reserve, which is carried out with the purpose of ensuring support by school pupils and students of the nature conservation activity, promoting the solution of regional environmental problems, raising environmental awareness and development of ecological culture, is considered.

Key words: environmental education, background, conservation area.

Вступ. Результати аналізу глобальних екологічних проблем дозволяють провідним екологам світу стверджувати, що ніякі науково-технічні новації, екологічні та соціальні реформи самі по собі не зможуть забезпечити поступальний сталий, екологічно збалансований розвиток людства. Для успішного розв'язання складних екологічних проблем потрібен перехід до нової ідеології життя, екологізації економіки та виробництва, формування екологічно зорієнтованої цивілізації. Ключову роль у цьому відіграватиме формування високого рівня екологічної культури та розвиток екологічної освіти (далі – екоосвіта) в інтересах сталого розвитку. Нині екологічний імператив, екологічна парадигма мають стати керівними у практиці підготовки спеціалістів будь-якого профілю діяльності. Мислення фахівців найрізноманітніших професій має стати екологічним.

Матеріали та методи досліджень. Матеріалами дослідження стали результати роботи відділу наукової та еколого-освітньої роботи «Михайлівська цілина» (далі – ПЗ), а також аналіз літературних джерел із досвіду роботи інших природоохоронних установ. Основною метою статті є теоретичний та практичний аналіз ролі природоохоронної установи – природного заповідника в екологічному вихованні учнівської молоді.

Результати та їх обговорення. Ключовим елементом реалізації Стратегії Європейської економічної комісії ООН з освіти для сталого розвитку мають бути національні плани дій, які будуть враховувати фактичний стан справ країни і відповідні положення ООН щодо реалізації програм впровадження освіти для сталого розвитку.

У наш час надвисоких перетворень середовища існування з величезними масштабами та не завжди передбачуваними наслідками рівень екоосвіти,

виховання та культури населення визначає не тільки сутність держави, а й умови економічного добробуту та здоров'я нації. Оптимізація взаємодії суспільства з природою, вироблення вмінь активно і цілеспрямовано використовувати екологічні знання становлять найголовніше завдання екоосвіти та виховання.

Роль екоосвіти у подоланні екологічної кризи, розвитку суспільства є надзвичайно високою, оскільки лише вона здатна створити передумови для формування керівної еліти, яка зможе реалізувати потужні вітчизняні можливості на благо свого народу, європейської і світової спільноти та впливати на споживацькі «дружні» відносини й дії пересічного громадянина у повсякденних роботах та житті.

Екоосвіта – систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток екологічної культури в населення, це єдиний послідовний процес, що має здійснюватися протягом усього життя людини на комплексній основі.

Екоосвіта займає важливе місце серед комплексу заходів, спрямованих на забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля та ефективного використання природних ресурсів в державі. Підвищення культури громадян України у ставленні до природи в умовах складного перехідного періоду мають важливе державне значення, оскільки покликані допомогти у вирішенні життєво важливих соціально-економічних, еколого-економічних і геополітичних проблем.

Так, Концепція екологічної освіти України визначає основне її завдання – формування у всіх верств населення екологічної культури засобами формальної та неформальної освіти. Екоосвіта має статус стратегічної, масштабної та важливої пріоритетної галузі. Концепція враховує інтегративність екології та її орієнтацію на життєві інтереси людини. Від формування цих знань залежить певний рівень ставлення людини до довкілля, тобто не лише знання і розуміння, але й виховання.

Право на одержання екоосвіти – одне серед низки екологічних прав, що закріпленого Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» [5]. Крім того, збільшення частки екологічної інформації та соціальної реклами природоохоронного спрямування є стратегічною ціллю № 1, що зазначена Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» [4].

Національний і світовий досвід довів неефективність природоохоронної роботи, що базується лише на заборонах і обмеженнях. Натомість, найбільш дієвий підхід до збереження природи на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ) має ґрунтуватися на глибокому розумінні усіма групами та верствами населення наукової, природоохоронної та культурної ролі об'єктів ПЗФ, як і на підтримці їх діяльності з боку суспільства.

Вивчення об'єктів ПЗФ краю дає усвідомлення того, що його природа становить першооснову прояву загальних закономірностей розвитку природи та суспільства в цілому, формує в студентської та учнівської молоді внутрішню потребу любити свій край, зберігати і відстоювати його природу, брати посильну участь у вирішенні природоохоронних проблем.

Природні заповідники не мають статусу культурно-освітніх установ, як, наприклад, національні природні парки. Разом з тим, відповідно до статті 15 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» одним з основних завдань природних заповідників є поширення екологічних знань [3].

Розвиток екологічної освіти в установах ПЗФ визначено Положенням «Про наукову діяльність заповідників і національних природних парків України», що містить норми про загальні принципи діяльності установ ПЗФ як осередків організації екоосвіти та виховання [6].

У природних заповідниках організацією і виконанням завдань екоосвіти займається відділ наукової та екоосвітньої роботи, який створений в квітні 2018 року. Робота відділу є надзвичайно важливим для розвитку природоохоронного та екологічного руху, сприяє формуванню у населення екологічної свідомості та екологічної культури.

Сформувати у людей екологічний світогляд шляхом розповсюдження методики екологічного виховання та створення умов для спілкування людини з природою з метою залучення її до збереження природної спадщини – основна мета екоосвітньої діяльності у природному заповіднику. Завдання екоосвіти полягає у формуванні екологічних знань, вихованні любові до природи, прагненні берегти та примножувати її. Активна робота з місцевим населенням дозволяє популяризувати збереження рідкісних видів та попередити порушення заповідного режиму природного заповідника.

Екоосвітня діяльність у природному заповіднику включає участь учнівської молоді в акціях і заходах, організованих на об'єктах ПЗФ. Спостереження за природою дають змогу пізнати себе, навколишній світ, своє місце в природі. У них формуються мотиви необхідності й бажання, прагнення та інтерес до пізнання об'єктів, явищ природи і людини, як її складової. Таким чином, відбувається формування однієї з ключових компетентностей концепції Нової української школи – екологічної грамотності і здорового життя.

Основними освітньо-виховними ресурсами природного заповідника у системі екоосвіти та виховання є: тематичні виставки, довідникова, рекламна, науково-популярна література, що видається на його базі, Літопис природи, веб-сайт, фахові спеціалізовані звіти, статті, монографії за підсумками роботи природного заповідника, наукових установ та окремих дослідників [1].

Прикладом вищезгаданих заходів є: екскурсії екологічною стежкою природного заповідника та до природоохоронних установ та об'єктів ПЗФ, зустрічі-бесіди, заочні подорожі, круглі столи, конференції, семінари, лекції, конкурси, виставки, просвітницькі та інформаційні кампанії, а також залучення інформаційних ресурсів заповідника до матеріалів навчальних занять (надання інформативної, методичної та технічної допомоги в оформленні природоохоронних стендів, куточків та природничих музеїв закладів освіти різних рівнів). Окремо слід наголосити на винятковій ролі об'єктів ПЗФ як місця проходження практики студентів природничих спеціальностей, особливо екологів [2].

Налагоджено співробітництво із засобами масової інформації, створюється рекламно-видавнича та відеопродукція, проводяться профілактичні бесіди із місцевим населенням, екскурсантами, щодо протипожежної охорони степу (особливо в пожежонебезпечний період), правил поведінки на території природного заповідника.

Екосвітня діяльність природного заповідника охоплює ряд масових природоохоронних акцій (екологічний календар) із залученням широкого кола не тільки учнівської та студентської молоді, а й громадськості.

Екскурсійна діяльність на території природного заповідника не шкодить її унікальним природним комплексам. Вона здійснюється із дотриманням «Методичних рекомендацій щодо визначення максимального рекреаційного навантаження на природні комплекси і об'єкти у межах ПЗФ України за зональним розподілом».

Цінність екологічних маршрутів у тому, що фактично при відсутності ресурсних затрат, можна отримати певну суму знань про довкілля та набутти цінного практичного досвіду спілкування з природою, виховати у себе почуття бережливого ставлення і поваги до її краси. Екологічний маршрут заповідника охоплює різні природничі дисципліни: ботанічні, зоологічні, географічні, історичні.

Ємність екологічної стежки в природному заповіднику дорівнює 25 осіб. Відвідування природного заповідника не перевищує 3 години на добу. За 3 години відвідування природний заповідник може прийняти 75 осіб. В період з 10.05 по 30.06. у зв'язку з активним розвитком степової рослинності та початком практик у навчальних закладах, має бути найбільше відвідування природного заповідника. Тому в цей час екологічна стежка використовується на рівні максимальних показників її ємності та максимальних показників її можливого навантаження, а в період з 1.05 по 10.05, та з 30.06 по 30.08 зменшується відвідування до 25 осіб/день.

Попри відносно короткий час функціонування природного заповідника «Михайлівська цілина» як самостійної природоохоронної установи, фахівцями відділу наукової та еколого-освітньої роботи тривають пошуково-дослідницькі, збиральницькі та фондові роботи по стовщенню «Музею Степу», розпочаті роботи з наповнення експозиції, яка б відповідала за змістом і оформленням сучасним вимогам, а також з розробки проекту статуту музею. Заплановано наступні відділи музею: природні умови та ландшафти (геологія, геоморфологія, клімат), біотичне різноманіття (зоологія, ботаніка).

Природний заповідник має власний науково-польовий офіс, що розташований у Лебединському районі, в селі Великі Луки. Приміщення слугує для розвитку зеленого туризму, екопросвітницької та науково-дослідної роботи. На жаль, відсутність належного фінансування блокує створення у заповіднику окремого екоосвітнього центру. Для успішного вирішення завдань екоосвітньої діяльності природного заповідника слід збільшити фінансування з метою покращення наявної навчально-методичної та матеріально-технічної бази.

Висновки. Згідно чинного законодавства природний заповідник не має статусу культурно-освітньої установи, проте одне з основних його завдань – поширення екологічних знань. З огляду на специфіку природного комплексу території природного заповідника «Михайлівська цілина», можна стверджувати, що вона має значний інноваційний потенціал для поєднання освіти, виховання та науки.

Список використаних джерел

1. Вертель В. В. «День степу» та роль природного заповідника «Михайлівська цілина» у екологічному вихованні учнівської молоді. Основні шляхи збереження лучно-степових екосистем України: мат. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 90-річчю «Михайлівської цілини», м. Суми, 20–22 червня 2018 р. Суми: «Сумський національний аграрний університет», 2018. С. 124–127.
2. Деревська К. І., Вишенська І. Г., Шевцова Л. В. Проведення навчальних екологічних практик для студентів у межах об'єктів ПЗФ України. Наукові записки НаУКМА. Біологія і екологія. 2019. Том 2. С. 54–58.
3. Закон України «Про природно-заповідний фонд України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-12> (дата звернення: 01.07.2019).
4. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2697-19> (дата звернення: 01.07.2019).
5. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення: 01.07.2019).
6. Положення «Про наукову діяльність заповідників і національних природних парків України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1444-15> (дата звернення: 01.07.2019).